

FORGÁS, KÉK, TÓRUSZ

Illyés Attila

PTE – MK

Festő, VI évfolyam

Losonczy István DLA egyetemi adjunktus

A pályamű három tanulmányból áll. Tanulságaik nem feltétlen konzekvensen egymásra épülők, a felvetett kérdések is különböző irányokba tartanak. Ami közös bennük az egyrészt a technikai megvalósítás, másrészt a színek dialektikájában való fürkészás, színmező festészet.

Az időben legkorábbi kép, egy centrális kompozíció; a négy pszichológiai alapszín bontására épül, a rajzolatban intuitív, de egy térbeli illúzió elérésére épülő szabályt követ. Losonczy István Technorealizmus kurzusán készült. A rajzban egy transzparens gömbfelszín megalkotására törekedtem, úgy, hogy az elképzelt gömb áttetsző, s a rajta végig futó erővonal képen megjelenő metszetei, egymással érintkező színmezők legyenek: 4 sárgás, 4 zöldes, 4 kék, 4 pirosas. Egymástól való távolságuk nem követ matematikai szabályt, csak arra figyeltem, hogy a négyes csoportok, ne kerüljenek túl közel egymáshoz, ne alkosson az egyik csoport a másikkal közös egységet. Ez a törekvés, a sárga és a vörös, illetve a kék és a zöld között kevésbé sikerült, saját csoportjukon belül nagyobb a hideg és a meleg színek közötti szakadás. A kikevert egységek mezőkbe helyezésénél arra törekedtem, hogy középről kifele, a sárgától a kékig minél feszültebb érintkezések alakuljanak ki. A háttér olajos alapozás, egy melegebb kék-szürke. Ehhez az árnyalathoz próbáltam minél közelebb hozni a gömb kékjeit, úgy hogy lehetőleg ne lépjenek hátrébb az alaphoz képest. A háttéren kívül a többi szín matt, lakkot egyikbe sem kevertem. A körön belüli részek megfestése után zavaró ürességet éreztem a környezetében. Lehet, hogy itt, félre tolva a zavaró érzést megállhattam volna, egyszerűbb, tisztább maradt volna a kompozíció. A kép folytatása azonban egy fontos tanulságot rejtett magában, azon kívül, hogy a több néha sajnos kevesebb. Egy, a kép közepe fele tartó csíkos keretet gondoltam körbe vezetni az alapon, amiben újra megjelenik a négyesség. Ezt olyan szürkék előállításával próbáltam elérni, amelyek nagyobb felületen a szürke-kékkel váltakozva a négy pszichológiai alapszín tört változatainak megfelelői. Először kikevertem a négy színt, és lepakoltam egy körbe a palettán. Aztán megkezdtem a fölfestést. A sárga negyeddel kezdtem, semmi furcsaság nem jelentkezett az utolsó csíkgig. Aztán a zöld jött. Itt, a harmadik csík után különös dologra lettem figyelmes. Mindig az előző sárga-szürkébe akartam az ecsetem bele mártani. Először azt hittem csak megszoktam a mozdulatot és ennyi az egész, de folytatva a csíkozást észrevettem, ha a színre és nem a palettán elfoglalt helyére figyelek, akkor minduntalan megtéveszt. Ez a jelenség a további két szín fölrakásánál is folyamatosan fenn állt. A palettán és a képen megjelenő szín egyértelmű karakter különbségeket mutatott. Ez nagy hatással volt rám, egyik fő inspirálója későbbi *Kék* című munkámnak, ahol már tudatosan próbáltam meg létrehozni az átváltozást. Az alsó (lilából a kék alap fele) színsor a térélmény tovább bontását szolgálja, stabilizálja előtér - háttér viszonyát. Az utolsó lépés a középső mezők átfestése volt, száradás után ugyanis az alap

zavaróan átütött. Sajnos itt történt egy kis elmozdulás egyes színeknél, amelyek visszavettek egyes helyeken a kontraszthatásból. Az egyik kék kifolyt a szürke mezőkre, ezt végül nem teljesen korrigáltam ki, nem éreztem szükségét az összhatás szempontjából. a kép címe: *Gömb*, visszatérés a kezdeti koncepcióhoz. A kép igazán motiváló tanulságait azonban nem a „főtémában” találtam meg...

A *Kék* megvalósítását hosszabb tervező munka előzte meg, ezt java részt számítógépen, Paint-ben végeztem. A fent leírt szintévesztő-jelenségre építve készítettem váltakozó és párhuzamos színsorokat. Egy pár évvel ezelőtt készült figurális képem egének terét próbáltam átírni egy elvontabb formába. Azon a képen egy fa volt látható, egy dombon. Fölötte az ég kupolaszerűen terült ki. A kupola csúcsa volt a legmelegebb, legsötétebb kék és folyamatos átmenetben a horizont fele világosodott és zöldült a tér, úgy hogy a végén már csak phtalozöld festéket használtam fehérrel keverve, de a környezet színei miatt, ez még mindig kéknek hatott. A színkeverésnél (a most tárgyalt képnél is), olyan festékeket használtam, amelyek a lehető legtisztább színátmenetet képesek megjeleníteni. Olyan tagolású sort kellett létrehoznom, ahol a tónus emelkedése tömör, egységes színátmenet létrehozására ad lehetőséget akár nagyobb felületen is. A *Kék* „egénél”, az előképnél sokkal mélyebbre mentem a kupola csúcsánál, és magasabbra emeltem a záró szint is. Ehhez külön palettán egy olyan sort kevertem, amely egy egészen sötét narancsból, ha szintestben gondolkodunk, a középszürke tengelyt egészen közel, de a kék sorral ellentétes irányban megkerülő, magyarul a sötétnarancsból a sárga felé elinduló színes-szürke skála, mely a tisztán titánfehérrel kevert világos ultramarin kékben végződik. A fentiekhez adódig még egy plusz szín, egy markáns sárga, amit megpróbáltam mindkét sorral a lehető legfeszültebb kapcsolatba hozni. A kép alján tisztán elválva, vízszintes csíkként jelenik meg, ezt tekintem a kép egyik, gravitációs „epicentrumának”. A másik a legmélyebb kék, amely a kép felső harmadában, egy kör alakú mezőben jelenik meg. Innen indul el egymással keveredve és egymástól élesen elválva, kifele és lefele tágulva, egymásba fonva a két színsor. Innen indult a felfestés is. Nem rajzoltam fel előre a mezők széleit, a vertikális közép tengelyen pontozással határoztam meg a sávok számát. Eredetileg úgy terveztem, hogy a sárga mező egyeneséhez közeledve a sávok egyenletesen kifeszülnek, de ez a kifeszülés túl hamar bekövetkezett, körülbelül már a kép felénél. Itt döntést kellett hoznom: vagy folytatom tovább a most már kiegyenesedett sávozást párhuzamosan a kép aljával, vagy kijelölök egy horizontális tükör tengelyt és elkezdem hajlítani a sávokat a másik irányba. Az utóbbi lehetőséget választottam, a rajzolat dinamikája így kevésbé szakad meg, a sárga elválása azonban felerősödik. A két sornál a tónus közeli párok egymással nem keverednek, viszont a tónusemelkedésnél átmenetet képeznek

egymásba. A festés élménye lenyűgözött. A kékek komplementer-hívó ereje megváltoztatta a - sárga és zöld szürkénél színintenzitásban legerősebb merülő – másik színsor irányát és színminőségét. Ami önmagában zöldes, a képen piros fényűnek tűnik. Számítottam rá, hogy ez lesz, de megélni ezt a folyamatos változást lefelé haladva a festéssel, felemelő volt. Több „hiba” is láthatóvá vált ugyan a képen, valór és tónus különbségek a tervezettnél markánsabban jelentkeztek, melyek fölött a keverés közben átsiklottam. A címet: „Kék” egyrészt a fent említett komplementer mozgató erő miatt adtam, másrészt pedig azért, mert a kompozíció végül, a viszonylagosságok miatt portrészerűvé vált számomra; ahol az indító kék, az arc szerepét tölti be, lényé az egész képet bentől figyeli.

A *Tórusz* című képen a négy pszichológiai alapszín problémájához tértem vissza, de a képi kísérleten belül, a színdinamikai vizsgálat mellett, topológiai jellegű kérdések vetődnek fel. A tóruszokról Böszörményi István előadásán hallottam először. Ez évekkel ezelőtt volt és bár érdekes volt maga az előadás, de akkor nem éreztem magamban vágyat a témával való foglalkozásra. Legközelebb Hegyi Csaba 2012-es *ars geometrica* kurzusán, Dr Stettner Eleonóra matematikus tartott egy előadást, ahol ismét szó volt a tóruszokról (szintén érdekes előadás volt), majd idén egy barátom, Szentgróti Dávid ajánlott nekem egy könyvet: Jeffrey R. Weeks: *A tér alakját*, ami végül a témában való elmélyülésre ösztökélt. A könyv mesés-játékos formában vezet be minket a geometria világába. Az egyszerűség kedvéért, a könyvből kiragadott idézettel szeretném ismertetni, mi is az a tórusz, melynek szemléltetésére törekedtem: „Egy népszerű videojátékban két játékos légi csatát vív kisrepülők egy-egy pilótájaként. A játék egy érdekes vonása, hogy amikor egy repülő kikerül a TV-képernyő látómezejéből annak egyik szélén, akkor nem zuhan le és törik össze, hanem visszatér a képernyő ellenkező szélén. Matematikailag ezt úgy mondjuk, hogy a képernyő e két széle össze van „ragasztva”. (Ez a ragasztás teljesen absztrakt. Nincs szükség a szélek tényleges összeragasztására.) Azt a négyzetet vagy téglalapot, melynek szembenfekvő oldalait ilyen absztrakt módon összeragasztjuk tórusznak, pontosabban kétdimenziós, lapos tórusznak hívjuk.” Ezeknek a ragasztásoknak a képi kifejezhetősége érdekelt, hogyan lehet egy már eleve absztrakt műveletet nem megmagyarázva bemutatni, gondolatát láthatóvá tenni. Három dimenziós térben az úszógumi felülete az, ami topológiai szempontból tórusznak tekinthető. Én azonban nem akartam kilépni a két dimenzióból téri illúziót keltve, csak utalni kívántam a ragasztás lehetőségére: Első lépésben felosztottam a négyzet alapú képfelületet (14x14) 196 szintén négyzet alapú mezőre. A színek elrendezésében akartam egy olyan rendszert kialakítani, ami a szemet rávezeti a „lépegetésre”. A képsík negyedeinek közepére került a négy alapszín, majd először a sárga és a zöld, aztán a piros és a kék közé kerültek a köztes értékek. Utóbbinál több indokolatlanul kiugró mező jött létre, de elhatároztam, nem fogok javítgatni, ahogy esik, úgy puffan. Mondván magamnak: Ha már a

„pszichológiai alapszínekre” építék, ez így helyes. Aztán a sárgát és a pirosat majd a zöldet és kékét is összekötöttem. Az így kapott „négyzet” (igazából egy lyukas felületről van szó, amin egy színsor fut körbe) minden oldalát tükröt tengelynek tekintve, kifuttattam az „éleket”. Így, ha az egész képmézőt egy tórusznak tekintjük, a középső négyzettel azonos területű további három négyzetet kapunk, melyek közül kettőn ellentétes, a harmadikon pedig a középső kerettel azonos irányban forog a színsor. A munka mentben újabb színkeverés következett. A négy alapszínnel azonos tónusú, teljesen monokróm szürkét kevertem ki. Ehhez hangoltam az alapszínekből tört új négyest, ami a kép középső négy mezejére került. Ez az áttétes „hangolás” azt eredményezte, hogy a színek nem egységesen szürkültek meg. Ez a további összekötő színek keverésénél vált látványossá. A négyzetekben 12 tört szín található, melyek sakktábla szerű fonottságban, a közepük fele szürkülnek (sárga és piros erősebben), de tartják a piros – sárga – zöld – kék távolságot. A tóruszon rajta levő 4 „kockás” mintájú négyzet közül kettő forgás iránya, a másik kettővel ellentétes; kettő forgás iránya a keretével megegyező, a másik kettőé pedig a kerettel ellentétes. Rész-kép és rész-keret viszonya így, dinamikai szempontból mind a 4 esetben teljesen különböző. Ebből következik az is, hogy a 28 tagú színskála mindegyik tagja érintkezik a négyféle szürkével (a 4 sarokszín kivételével, mivel azok beágyazottak az összes kockás négyzet keretébe). A kompozíció további érdekességeiről még lehetne beszélni, de úgy érzem a legfontosabb tényezőket bemutattam. Egyébként a három közül ennek a műnek a leggyengébb a technikai minősége, ez a legkevésbé egzakt darab, de, úgy érzem a téma és a rajz racionalitása feloldja a másik kettő mellett a bennem levő esztétikai hiányérzetet.